

FUNKCJA REGULACYJNA PRAWA CYWILNEGO W OBSZARZE PLATFORM INTERNETOWYCH

Damian Dobosz

Wolters Kluwer

FUNKCJA REGULACYJNA PRAWA CYWILNEGO W OBSZARZE PLATFORM INTERNETOWYCH

Damian Dobosz

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2025

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 1 lutego 2025 r.

Damian Dobosz, nr ORCID: 0000-0001-7109-7346

Recenzent

Prof. dr hab. Paweł Księżak

Wydawczyni

Joanna Dzwonnik

Redaktorka prowadząca

Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne

Anna Kunz

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Jeśli nie wskazano inaczej, elementy graficzne pochodzą z archiwum autora

prawoLubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-420-7

ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. +48 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wprowadzenie.....	13
Rozdział 1	
Platforma internetowa jako rynek wymiany dóbr i usług oraz samoregulujący pośrednik w obrocie gospodarczym	23
1.1. Platforma internetowa jako rynek wymiany dóbr i usług.....	25
1.2. Platforma internetowa jako pośrednik w wymianie ekonomicznej.....	34
1.3. Platforma internetowa i jej zdolność do samoregulacji ...	38
1.4. Społeczne zaufanie do platform internetowych	49
1.5. Platforma internetowa i użytkownicy – kwestie terminologiczne	53
1.6. System <i>online</i> i <i>offline</i>	58
Rozdział 2	
Wewnętrzne regulacje platform internetowych i reakcja prawodawcy unijnego.....	67
2.1. <i>Terra nullius</i>	67
2.2. Wzorzec umowy jako podstawa samoregulacyjnej roli platformy internetowej.....	73
2.3. Model zawarcia umowy za pośrednictwem platformy internetowej	97
2.4. Wymogi dotyczące uczestnictwa z poziomu interfejsu internetowego platformy internetowej.....	114

2.5. Odpowiedzialność cywilnoprawna platform internetowych.....	125
2.6. Wewnętrzne regulacje platform internetowych w zakresie ochrony użytkowników końcowych.....	137
2.7. Wewnętrzne regulacje platform internetowych w zakresie ochrony użytkowników biznesowych.....	141
2.8. Metody zabezpieczania wykonania zobowiązania na platformach internetowych	144
2.9. Certyfikacja spełniania wymogów co do funkcjonalności interfejsu internetowego.....	148
2.10. Problematyka rozwiązywania sporów co do stosunków prawnych powstałych za pośrednictwem platformy internetowej	152
2.10.1. Niewystarczające ujednolicenie norm prawnych...	153
2.10.2. nieskuteczność państwa w rozstrzyganiu sporów	157
2.10.3. Model rozwiązywania sporów w ramach ekosystemów platform internetowych	162
2.11. Mechanizmy wymuszające wykonanie zobowiązania funkcjonujące w ramach ekosystemu platform internetowych.....	165
2.11.1. Możliwość wystawiania opinii jako element systemu reputacyjnego informacji zwrotnej wymuszającego wykonanie zobowiązania	166
2.11.2. Możliwość zawieszenia lub usunięcia konta użytkownika jako metoda wymuszająca wykonanie zobowiązania.....	174
2.12. Wewnętrzne regulacje platform internetowych – wnioski częściowe.....	183
2.13. Reakcja prawodawcy unijnego na wewnętrzne regulacje platform internetowych	186
2.13.1. Interfejs internetowy i ekosystem platformy internetowej w świetle prawa unijnego	187
2.13.2. Odpowiedzialność za niewywiązanie się przez użytkownika z obowiązków prawnych spowodowane funkcjonalnością interfejsu internetowego.....	205

2.13.3. System rozpatrywania skarg użytkowników przez platformę internetową.....	210
2.13.4. System reputacyjny informacji zwrotnej w prawie unijnym.....	215
2.13.5. Zawieszenie lub usunięcie konta użytkownika w świetle prawa unijnego	222
2.13.6. Ewolucja w kierunku ochrony użytkownika w prawie unijnym.....	232
2.13.7. Standaryzacja jako kierunek regulacji w obszarze funkcjonowania ekosystemów platform internetowych.....	238
2.13.8. Słuszność kontraktowa w stosunkach prawnych powstałych w ramach ekosystemu platformy internetowej.....	243

Rozdział 3

Zanik funkcji regulacyjnej prawa cywilnego.....	249
3.1. Generalizacja i typizacja norm prawnych w prawie cywilnym.....	250
3.1.1. Typizacja i generalizacja norm prawnych jako przejaw kompromisu.....	252
3.1.2. Dekodifikacja jako rezultat nieudanej generalizacji i typizacji	262
3.2. Podział norm prawnych w prawie cywilnym w kontekście platform internetowych.....	266
3.2.1. Normy względnie obowiązujące (dyspozytywne)...	272
3.2.2. Normy bezwzględnie obowiązujące (imperatywne).....	276
3.2.3. Normy jednostronnie bezwzględnie obowiązujące (semiimperatywne)	277
3.3. Normatywność prawa cywilnego a platformy internetowe	279
3.3.1. Perspektywa historyczna.....	279
3.3.2. Normatywność regulacji platform internetowych...	285
3.4. Źródła prawa a wewnętrzne regulacje platform internetowych.....	288

3.5. Autonomia woli stron w kontekście regulacji tworzonych przez platformę internetową.....	290
3.6. Prawo platform internetowych jako autonomiczny system prawny	299
3.7. Funkcja regulacyjna prawa cywilnego w kontekście autonomicznych systemów prawnych platform internetowych.....	309
3.8. Powrót obrotu uspołecznionego	314
3.9. Platformy internetowe w ramach <i>private governance</i>	317
3.10. <i>Smart contracts</i> jako alternatywa dla platform internetowych – ku przyszłości	320
3.11. Personalizacja norm prawnych przy udziale platform internetowych w ramach <i>private governance</i> – ku przyszłości.....	329
3.11.1. Personalizacja w ramach technologii <i>big data</i> przy udziale platform internetowych	332
3.11.2. Zbieranie, przechowywanie danych i kreacja spersonalizowanych norm prawnych przy udziale platform internetowych	336
3.11.3. Platforma internetowa jako klucz do personalizacji	346
3.12. Wnioski	349
Rozdział 4	
Zakończenie	351
4.1. Wnioski końcowe.....	353
4.1.1. Wnioski <i>de lege lata</i>	354
4.1.2. Postulaty <i>de lege ferenda</i>	357
4.2. Platforma internetowa a zawód zaufania publicznego.....	359
4.3. Przyszłość systemu ochrony konsumentów w kontekście personalizacji	362
Bibliografia	365
Wykaz aktów prawnych	409
Wykaz orzecznictwa	415

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

akt o rynkach cyfrowych	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/1925 z 14.09.2022 r. w sprawie kontekstualnych i uczciwych rynków w sektorze cyfrowym oraz zmiany dyrektyw (UE) 2019/1937 i (UE) 2020/1828 (akt o rynkach cyfrowych) (Dz.Urz. UE L 265, s. 1)
akt o usługach cyfrowych	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2065 z 19.10.2022 r. w sprawie jednolitego rynku usług cyfrowych oraz zmiany dyrektywy 2000/31/WE (akt o usługach cyfrowych) (Dz.Urz. UE L 277, s. 1)
akt w sprawie danych	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/2854 z 13.12.2023 r. w sprawie zharmonizowanych przepisów dotyczących sprawiedliwego dostępu do danych i ich wykorzystywania oraz w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) 2017/2394 i dyrektywy (UE) 2020/1828 (akt w sprawie danych) (Dz.Urz. UE L 2023/2854)
akt w sprawie zarządzania danymi	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/868 z 30.05.2022 r. w sprawie europejskiego zarządzania danymi i zmieniające rozporządzenie (UE) 2018/1724 (akt w sprawie zarządzania danymi) (Dz.Urz. UE L 152, s. 1)
BGB	– Bürgerliches Gesetzbuch (niemiecki Kodeks cywilny)
DCFR	– Draft Common Frame of Reference
dyrektywa 85/374	– dyrektywa Rady z dnia 25 lipca 1985 r. w sprawie zbliżenia przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych Państw Członkowskich dotyczących odpowiedzialności za produkty wadliwe (Dz.Urz. UE L 210, s. 29)

- dyrektywa 93/13/EWG – dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. UE L 95, s. 29)
- dyrektywa 98/6/WE – dyrektywa 98/6/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 16.02.1998 r. w sprawie ochrony konsumenta przez podawanie cen produktów oferowanych konsumentom (Dz.Urz. UE L 80, s. 27)
- dyrektywa 1999/44/WE – dyrektywa 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 25.05.1999 r. w sprawie niektórych aspektów sprzedaży towarów konsumpcyjnych i związanych z tym gwarancji (Dz.Urz. UE L 171, s. 12)
- dyrektywa 2011/83/UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z 25.10.2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.Urz. UE L 304, s. 64)
- dyrektywa 2013/11 – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z 21.05.2013 r. w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (dyrektywa w sprawie ADR w sporach konsumenckich) (Dz.Urz. UE L 165, s. 63)
- dyrektywa 2015/2302 – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2302 z 25.11.2015 r. w sprawie imprez turystycznych i powiązanych usług turystycznych, zmieniająca rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 i dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE oraz uchylająca dyrektywę Rady 90/314/EWG (Dz.Urz. UE L 326, s. 1)
- dyrektywa 2019/770 – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z 20.05.2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych (Dz.Urz. UE L 136, s. 1)
- dyrektywa 2019/771 – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/771 z 20.05.2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów, zmieniająca rozporządzenie (UE) 2017/2394 oraz dyrektywę 2009/22/WE i uchylająca dyrektywę 1999/44/WE (Dz.Urz. UE L 136, s. 28)

- dyrektywa 2019/2161 – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/2161 z 27.11.2019 r. zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 98/6/WE, 2005/29/WE oraz 2011/83/UE w odniesieniu do lepszego egzekwowania i unowocześnienia unijnych przepisów dotyczących ochrony konsumenta (Dz.Urz. UE L 328, s. 7)
- dyrektywa o handlu elektronicznym – dyrektywa 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 8.06.2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego (dyrektywa o handlu elektronicznym) (Dz.Urz. UE L 178, s. 1)
- dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych – dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.05.2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady (dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych) (Dz.Urz. UE L 149, s. 22)
- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2024 r. poz. 1061 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- RODO – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.Urz. UE L 119, s. 1)
- rozporządzenie 2018/302 – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/302 z 28.02.2018 r. w sprawie nieuzasadnionego blokowania geograficznego oraz innych form dyskryminacji klientów ze względu na przynależność państwową, miejsce zamieszkania lub miejsce prowadzenia działalności na rynku wewnętrznym oraz w sprawie zmiany rozporządzeń (WE) nr 2006/2004 oraz (UE) 2017/2394 i dyrektywy 2009/22/WE (Dz.Urz. UE L 60I, s. 1)

rozporządzenie 2019/1150	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1150 z 20.06.2019 r. w sprawie propagowania sprawiedliwości i przejrzystości dla użytkowników biznesowych korzystających z usług pośrednictwa internetowego (Dz.Urz. UE L 186, s. 57)
rozporządzenie Rzym I	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z 17.06.2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz.Urz. UE L 177, s. 6)
rozporządzenie Rzym II	– rozporządzenia (WE) NR 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.07.2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) (Dz.Urz. UE L 199, s. 40)
TFUE	– Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
u.p.a.p.p.	– ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2025 r. poz. 24)
u.p.k.	– ustawa z 30.05.2014 r. o prawach konsumenta (Dz.U. z 2024 r. poz. 1796)

Inne

SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

WPROWADZENIE

Platformy internetowe¹ w znaczącym stopniu zmieniają paradygmat relacji społecznych i gospodarczych. Pośredniczą w wymianie dóbr i usług w ramach udostępnianego interfejsu internetowego². Relacje, jakie zachodzą w tym obszarze, oddziałują również na płaszczyznę prawną. Platformy internetowe ustalają wewnętrzne reguły, które wpływają na treść stosunków prawnych pomiędzy użytkownikami nawiązanych za ich pośrednictwem. Głównym celem tej pracy jest analiza wpływu ekosystemów platform internetowych na normatywność systemu prawa cywilnego, klasyczny podział norm na imperatywne, semiimperatywne oraz dyspozytywne i funkcję regulacyjną prawa cywilnego. Jednym z tych wpływów w praktyce obrotu jest ograniczenie autonomii woli stron poprzez arbitralną decyzję platformy internetowej dotyczącą możliwości zawarcia ważnej i skutecznej umowy przez jej użytkowników. Oświadczenia woli użytkownicy składają w ramach interfejsu danej platformy internetowej za pomocą kliknięć. Współcześnie przedmiotem refleksji podmiotu prawa cywilnego jest, czy platforma internetowa umożliwi kliknięcie w określony sposób, a nie czy można się umówić się z kimś inaczej niż przewiduje to brzmienie danej normy prawnej. Ponadto platformy internetowe coraz częściej wykorzystują dane osobowe swoich użytkowników i algorytmy oraz technologię *big data* umożliwiające dostosowanie oferty do indywidualnych preferencji uczestników rynku.

¹ W publikacji stosowane jest określenie „platforma internetowa” jako zgodne z siatką pojęciową wykreowaną przez prawodawcę unijnego (np. art. 3 lit. i aktu o usługach cyfrowych).

² Zgodnie z art. 3 lit. k aktu o usługach cyfrowych interfejs internetowy oznacza każde oprogramowanie komputerowe, w tym stronę internetową lub jej część, oraz aplikacje, w tym aplikacje mobilne. Takie znaczenie będzie miał także w tej pracy.

Platformy internetowe samodzielnie, w ramach kreowanego oraz nadzorowanego przez siebie ekosystemu, tworzą ramy korzystania z kompetencji przysługującej uczestnikom rynku, tj. zasady swobody umów. Również coraz częściej rozwiązywanie sporów między użytkownikami platform internetowych ma charakter wewnętrzny i zautomatyzowany, a – przykładowo – system reputacyjny informacji zwrotnej staje się skuteczną metodą wymuszającą wykonanie zobowiązania. Jednocześnie należy dostrzec, że kolejny etap rozwoju prawa może doprowadzić do zakwestionowania idei norm generalno-abstrakcyjnych, które nie uwzględniają zindywidualizowanych cech psychofizycznych danego podmiotu prawa cywilnego. Personalizacja jest już powszechnie wykorzystywana przez platformy internetowe do maksymalizacji zysków. Z perspektywy prawnej może natomiast stanowić nie tylko wyzwanie, ale przede wszystkim szansę dla prawodawcy, w szczególności unijnego, do przeformułowania prawa, aby efektywniej reagowało na złożoność procesów prawnych i społecznych w przestrzeni cyfrowej. Ważną rolę w tym procesie odgrywać mogą w przyszłości także platformy internetowe jako podmioty zbierające, przetwarzające i przechowywujące liczne informacje o swoich użytkownikach.

Tym samym zdolność platform internetowych do samoregulacji, wewnętrzne reguły, trójkątna struktura relacji prawnych między platformą a użytkownikami i postępująca cyfryzacja, tworzą nową, interesującą płaszczyznę dla prowadzenia badań naukowych oraz zachęcają do podjęcia dyskursu prawniczego w ramach tej problematyki.

Publikacja ma na celu weryfikację hipotezy badawczej, zgodnie z którą wewnętrzne regulacje platform internetowych tworzą własny porządek prawny, quasi-autonomiczny w stosunku do norm prawa powszechnie obowiązującego, co prowadzi do faktycznego zaniku funkcji regulacyjnej prawa cywilnego. Platformy internetowe ustalają reguły korzystania z interfejsu internetowego przez użytkowników.

Przedmiotem pracy jest przede wszystkim analiza wewnętrznych regulacji platform internetowych oraz norm prawnych regulujących ich funkcjonowanie w kontekście zjawiska faktycznego zaniku funkcji regulacyjnej prawa cywilnego. Prezentowana monografia ma z założenia

charakter syntetyczny. Nie można oczekiwać, że rozwiąże ona wszystkie szczegółowe problemy w zakresie platform internetowych.

Zakres działalności platform internetowych i kierunki ich dalszego rozwoju kreują wiele wyzwań badawczych i regulacyjnych. Praca dotyczy samych platform internetowych oraz ich wewnętrznych regulaminów, jak również zderzenia cyfrowego świata z treścią zgeneralizowanych norm prawnych, które były zaprojektowane dla tradycyjnego obrotu gospodarczego. Ponadto omówiono problematykę zjawiska normatywności i umiejscowienia reguł prawnych kreowanych przez platformy w systemie prawnym, a także zaznaczono faktyczny zanik funkcji regulacyjnej norm prawa cywilnego.

Książka składa się z czterech rozdziałów. Pierwszy odnosi się do kwestii platformy internetowej jako rynku wymiany dóbr i usług oraz samoregulującego pośrednika w obrocie gospodarczym. Zdolność platform internetowych do samoregulacji i posiadanie przez nie cech charakteryzujących rynek prowadzi do interesujących z punktu widzenia dyskursu prawniczego implikacji prawnych. Ponadto wyszczególnione zostały najistotniejsze przyczyny społecznego fenomenu i biznesowego sukcesu platform internetowych, które także nie są obojętne z punktu widzenia prawnego. Platformom internetowym udało się uzyskać społeczne zaufanie poprzez udział w rozwoju *sharing economy*. Wyjaśnione zostały również pewne kwestie terminologiczne dotyczącego użytkowników i platform internetowych. W tej części pracy uchwycone zostały także m.in. węzłowe problemy różnic w zakresie modelu sprzedaży stacjonarnej i internetowej. Dotyczą one w szczególności specyficznego sposobu postrzegania pewnych transakcji przez podmioty prawa cywilnego w internecie.

W rozdziale drugim przedstawiono zderzenie systemu prawa powszechnie obowiązującego z wewnętrznymi regulacjami platform internetowych. Opisano model stosunków prawnych zawieranych za pośrednictwem platform internetowych, a także omówiono problematykę jednostronnego ustalania przez platformy internetowe wzorca umownego w postaci wewnętrznego regulaminu. W rozdziale tym zawarto jednak przede wszystkim analizę licznych wewnętrznych regulaminów

stosowanych przez wybrane platformy internetowe. W ramach tej części pracy zidentyfikowano, a następnie opisano i uporządkowano wewnętrzne regulacje konstruowane przez platformy internetowe w cyfrowej rzeczywistości. Jednocześnie dostrzeżono także reakcję prawodawcy unijnego na aktywność platform zmierzającą w szczególności do częściowego uregulowania interfejsu internetowego. Wysoki poziom zaufania społecznego do platform internetowych, niedostateczne ujednolicenie norm prawnych i nieprzystające do realnych potrzeb użytkowników zgeneralizowane reguły prawne pozwalają zrozumieć przyczyny opracowania własnych rozwiązań przez platformy internetowe.

Rozdział trzeci przedstawia zderzenie dogmatów prawa cywilnego w zakresie podziału norm na dyspozytywne, imperatywne i semiimperatywne ze stanem faktycznym, w którym platformy internetowe w istocie tworzą własne normy wymykające się systematyce prawa cywilnego. Jednocześnie omówiono problematykę faktycznego zaniku funkcji regulacyjnej prawa cywilnego z uwagi na rzeczywisty brak możliwości korzystania przez użytkowników z autonomii woli w ramach ekosystemów platform internetowych. W tej części pracy poruszono również aspekt filozoficznoprawny, umożliwiający rozpoczęcie dyskursu prawniczego w obszarze ewentualnego uznania regulacji platform internetowych za autonomiczny system prawny w stosunku do norm prawa powszechnie obowiązującego. Jednocześnie przyszły rozwój technologiczny może doprowadzić do zastąpienia platform internetowych przez *smart contracts* oraz umożliwić wdrożenie personalizacji prawa. Kluczem do przeprowadzenia takiego procesu wydają się platformy internetowe, które mają nieograniczony dostęp do danych osobowych podmiotów prawa cywilnego.

Ostatni, czwarty rozdział zawiera zwięzłe przedstawienie wniosków *de lege lata* dla prawa cywilnego wynikających z tej pracy oraz postulatów *de lege ferenda* związane z rozwojem praw w erze cyfrowej.

Przedmiotem omówienia są normy prawa polskiego i prawa Unii Europejskiej, jak również wewnętrzne reguły prawne stanowione przez poszczególne platformy internetowe. Nie sposób było jednak zebrać i skomentować wszystkich rozwiązań wprowadzonych przez platformy

internetowe i w pełni opisać regulacje normatywne odnoszące się do ekosystemu platform internetowych. W publikacji unikano zbytniego i rozbudowanego przywoływania podstawowych norm prawnych, które niepotrzebnie znacznie zwiększyłyby jej objętość. Książka ma zatem przede wszystkim na celu zasygnalizowanie i omówienie problematyki badawczej, dotychczas niewystarczająco poruszanej w krajowym i zagranicznym dyskursie prawniczym. Dla prowadzonej analizy istotny jest szczególnie aspekt realny, umożliwiający dostrzeżenie społecznych i ekonomicznych skutków funkcjonowania danych rozwiązań, oraz perspektywa ich rozwoju, związana z zachodzącą transformacją technologiczną i przemianami społecznymi. Rezultatem będzie wypracowanie i wyprowadzenie postulatów zmierzających do wprowadzenia modyfikacji w prawie powszechnie obowiązującym. Dla realizacji tego celu dobrany został materiał badawczy – przywoływany, analizowany i omawiany w kolejnych rozdziałach.

Przeprowadzono analizę rynku, która pozwoliła dokonać wyboru relevantnych i reprezentatywnych platform internetowych i ich regulaminów do analizy prawnej. Podczas selekcji regulaminów platform internetowych decydujące były takie kryteria, jak liczba użytkowników, znaczna skala działalności podmiotu na rynku unijnym lub polskim, rozumiana jako uzyskiwanie wysokich przychodów, oraz pośrednictwo w dużej liczbie transakcji, a przede wszystkim wykształcenie przez wybrane platformy internetowe rozbudowanych reguł postępowania obowiązujących w ramach poszczególnych interfejsów internetowych. Najczęściej przywoływane w pracy platformy internetowe to w istocie strażnicy dostępu (*gatekeepers*³) lub podmioty, które mogą uzyskać w przyszłości taki status. Znaczącym punktem odniesienia dla prowadzonej analizy była platforma internetowa Allegro z uwagi na posiadany przez nią status największej platformy pośredniczącej w sprzedaży w Polsce. Uwzględniono również interesujące i relevantne dla

³ W pracy stosuję określenie *gatekeeper* wymiennie z pojęciem strażnika dostępu, co jest zgodne z przyjętą terminologią. Zob. np. <https://www.prawo.pl/biznes/unijne-przepisy-narzuca-obowiazki-na-cyfrowych-gigantow,515408.html> (dostęp: 31.12.2023 r.) oraz <https://www.rp.pl/prawo-w-firmie/art19243761-transparentne-ryniki-cyfrowe-sugestie-parlamentu-europejskiego> (dostęp: 31.12.2023 r.).

przedmiotowej pracy rozwiązania prawne stosowane przez podmioty o mniejszej skali działalności. Jednocześnie w ramach przeprowadzonej analizy rynku zaobserwowano, że platformy internetowe funkcjonują w różnych sektorach gospodarki. Są obecne w tradycyjnych obszarach obrotu cywilnoprawnego (np. sprzedaż), jak również często wywodzą się z *sharing economy*. W różnych sektorach dostrzeżone zostały unikalne rozwiązania prawne stosowane przez platformy internetowe, co było przyczyną analizy podmiotów reprezentujących zróżnicowane branże.

Przedmiot analizy został zawężony przede wszystkim do platform internetowych typu *marketplace*. Za ich pośrednictwem powstają liczne stosunki cywilnoprawne. Z tego punktu widzenia wydają się one stanowić najlepszy materiał do analizy. Zakresem badań nie zostały objęte społecznościowe platformy internetowe, gdyż obserwowane tam zjawiska są istotne z punktu widzenia problemów prawa publicznego, w szczególności ochrony praw i wolności jednostki, a dopiero na dalszym etapie zagadnień prawa prywatnego. Z kolei mobilne ekosystemy i aplikacje mobilne, które również zaliczane są do platform internetowych, wymagają w pierwszej kolejności analizy z punktu widzenia prawa ochrony konkurencji, a reklamowe platformy internetowe oraz wyszukiwarki internetowe dostarczają materiału badawczego przede wszystkim w zakresie prawa ochrony danych osobowych. Tym samym są mniej interesującym przedmiotem analizy z perspektywy dogmatyki cywilnoprawnej.

Przedmiotem analizy są wewnętrzne, a nie zewnętrzne regulaminy platform internetowych. Jest to o tyle istotne, że poszczególni użytkownicy biznesowi mogą również posługiwać się wzorcami umownymi. Mają one wówczas charakter zewnętrzny, a platforma internetowa nie pełni w tym przypadku funkcji samoregulacyjnej. Analizowane są zatem jedynie regulaminy opracowane całkowicie przez platformę internetową i obowiązujące wewnątrz ekosystemu udostępnianego przez dany podmiot.

Stan prawny publikacji to dzień 1 lutego 2025 roku. Zamierzeniem było uwzględnienie możliwie aktualnych i doniosłych pozycji literatury krajowej i zagranicznej oraz dobór najistotniejszych pozycji z dorobku judykatury.

Analiza odnosi się do zjawisk socjologicznych dotyczących platform internetowych, które pokazują, że jedynie pozytywistyczne⁴ ujęcie prawa nie pozwala uchwycić istoty tych zjawisk z punktu widzenia kształtowania stosunków prawnych między użytkownikami platform internetowych. Tradycyjny pozytywizm nie pozwala bowiem na rozstrzygnięcie dostrzeżonych problemów prócz ewentualnego stwierdzenia, że pewne wewnętrzne reguły ustalone przez platformy internetowe obowiązują, bo umożliwiła to absencja prawodawcy w ustanowieniu norm regulujących dany obszar. Takie rozumowanie zawęzałoby znacznie perspektywę badawczą. Treść pracy oraz sposób formułowania argumentów i wniosków są charakterystyczne dla typowego spojrzenia postmodernistycznego⁵ na zachodzące procesy prawne i rynkowe⁶, gdzie nauka prawa nie jest obszarem zupełnie autonomicznym⁷, a pluralizm prawniczy jest akceptowalny⁸. Książka ma ostatecznie charakter interdyscyplinarny, ale jest ona pracą z prawa cywilnego, a nie teorii prawa, ekonomicznej analizy prawa lub socjologii prawa. Uwzględnia także pomocniczo prawo międzynarodowe, prawo konstytucyjne, prawo ochrony konkurencji, prawo ochrony danych osobowych i prawo administracyjne. Sposób konstrukcji pracy i formułowania jej treści różni się w stosunku do najczęściej stosowanych w prawie cywilnym metod i terminologii. Chęć ukazania nieco odmiennego sposobu postrzegania zachodzących procesów i przełożenia ich zarówno na dogmatykę prawa cywilnego, jak

⁴ Zob. szerzej S. Wronkowska, *Pozytywistyczna koncepcja prawa* [w:] *Zarys teorii prawa*, S. Wronkowska, Z. Ziemiński, Poznań 1997, s. 48–57.

⁵ Zob. szerzej G. Minda, *Postmodern Legal Movements. Law and Jurisprudence at Century's End*, Nowy York 1995, s. 1. Filozofia amerykańska jest szczególnie związana z empiryzmem i pragmatyką, a sam mechanizm powstawania prawa powinien zmierzać w stronę konsensusu integrującego społeczeństwo jako całość, zob. szerzej K. Frieske, *Socjologia prawa*, Warszawa–Poznań 2012, s. 136.

⁶ Zob. szerzej: L. Morawski, *Co może dać nauce prawa postmodernizm?*, Toruń 2001, s. 16; A. Sulikowski, *O ponowoczesnej teorii prawa* [w:] *Z zagadnień teorii i filozofii prawa. W poszukiwaniu podstaw prawa*, red. A. Sulikowski, Wrocław 2006, s. 243.

⁷ Zob. szerzej A. Bator, *Debaty prawnicze. Rozmowa bez konsensusu* [w:] *Z zagadnień teorii i filozofii prawa. Ponowoczesność*, red. M. Błachut, Wrocław 2007, s. 40.

⁸ Pluralizm prawniczy, zapoczątkowany przede wszystkim przez E. Ehrlicha, przyjął się także w państwach zachodnich, zob. szerzej A. Kojder, *Z Czerniowców w szeroki świat... Eugen Ehrlich i narodziny idei socjologii prawa* [w:] *Stawianie się społeczeństwa. Szkice ofiarowane Piotrowi Sztompce z okazji 40-lecia pracy naukowej*, red. A. Flis, Kraków 2006, s. 36.

i – poniekąd – na teorię prawa wydają się przemawiać za słusnością takiego ujęcia problematyki. Pozwoli ono w rezultacie wyprowadzić wnioski *de lege lata* i zaproponować postulaty *de lege ferenda*, które nie wykryształizowałyby się, gdyby nie przyjęty sposób postępowania.

Konieczne było poddanie analizie naukowej licznych aktów prawnych Unii Europejskiej oraz prawa polskiego dla ustalenia i usystematyzowania kształtu obecnego systemu prawnego⁹. Zważywszy że działalność platform internetowych i transformacja technologiczna wywołują skutki społeczne, konieczne było zbadanie zachowania użytkowników platform. Istotne znaczenie miało również uwzględnienie badań socjologicznych określonych zjawisk prawnych, które dostarczyły korzyści teoretycznych i praktycznych z punktu widzenia systemu prawnego¹⁰. Pozwoliły one także stworzyć konieczną przeciwwagę dla tendencji charakterystycznych dla prawniczego myślenia wyłącznie kategoriami normatywnymi, w którym niepostrzeżenie utożsamia się stany rzeczy nakazane do zrealizowania ze stanami faktycznymi, a występującą rozbieżność uważa się za zjawisko wyjątkowe¹¹. Przywołano niezbędne tło historyczne poprzez odwołania do wcześniejszych ustaleń nauki prawa oraz nieobowiązujących już aktów prawnych¹². W rezultacie możliwe było dostrzeżenie licznych powiązań między przeszłymi i współczesnymi instytucjami prawnymi. Dodatkowo dla wyszczególnienia niektórych problemów badawczych charakterystycznych również dla obcych systemów prawnych konieczne było przywołanie zagranicznych porządków prawnych wraz z zagraniczną literaturą¹³. Pozwoliło to uzyskać

⁹ Analiza aktów prawnych i systematyzacja oraz ustalenie treści norm systemu prawnego stanowią przejawy zastosowania przez badacza metody dogmatycznoprawnej. Zob. szerzej J. Stelmach, B. Brożek, *Metody prawnicze. Logika – analiza – argumentacja – hermeneutyka*, Warszawa 2006, s. 11 i Z. Ziemiński, *Rola badań socjologiczno-prawnych dla teorii prawa i szczegółowych nauk prawnych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1970/32, s. 122.

¹⁰ Zob. szerzej Z. Ziemiński, *Rola badań socjologiczno-prawnych...*, s. 135.

¹¹ Z. Ziemiński, *Rola badań socjologiczno-prawnych...*, s. 134.

¹² O znaczeniu analizy historycznoprawnej zob. szerzej P. Dobosz, *Problemy metodologii współczesnej nauki prawa administracyjnego na tle metody historyczno-prawnej*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2001/1, s. 39.

¹³ Zestawienie regulacji występujących w prawie krajowym z normami prawnymi charakterystycznymi dla różnych porządków prawnych pozwala uchwycić prawidłowości

szerszą perspektywę i wzbogacić poczynione ustalenia oraz wykładnię norm prawnych wywodzących się z porządku krajowego i unijnego. Omawiana tematyka wymagała ponadto ekonomicznej analizy prawa z uwagi na analizowane problemy kosztów transakcyjnych w systemie prawnym. Umożliwia to jednocześnie ustalenie, jakie prawo jest czy też jakie powinno być¹⁴.

Temat pracy został wybrany ze względu na istotną rolę platform internetowych we współczesnym obrocie gospodarczym. Stanowią one przedmiot moich zainteresowań zarówno z perspektywy naukowej, jak i po części zawodowej, a przez to praktycznej¹⁵. W ten sposób w toku prowadzenia badań możliwe było dostrzeżenie zarówno płaszczyzny naukowej, jak i powszechnie występujących problemów praktycznych. Interesujący jest również kontekst społeczny i prawny dotyczący powszechnej akceptacji przez użytkowników wiodącej roli platform internetowych w obrocie cywilnoprawnym, szczególnie że rozwiązanie kwestii spornych przez platformy internetowe, a nawet i przez użytkowników samodzielnie odbywa się najczęściej w oparciu o wewnętrzne regulacje, a jedynie w bardzo ograniczonym stopniu platformy internetowe odwołują się do norm prawa powszechnie obowiązującego. Konieczne jest postawienie pytania o dalszą rolę reguł prawa powszechnie obowiązującego i zakres zastosowania przepisów prawa cywilnego w samoregulującym świecie platform internetowych. Równie istotne i nierozzerwalnie związane z platformami internetowymi jest zjawisko personalizacji wdrażanej w celach komercyjnych przez największe podmioty rynkowe. Może ono doprowadzić do rewolucji w kontekście współczesnego obrotu gospodarczego. Ważna jest zatem również personalizacja prawa, którą – biorąc pod uwagę komercyjną aktywność platform internetowych w przyszłości – można wykorzystać do realizacji celów ustalonych przez prawodawcę.

prawne i społeczne. Zob. szerzej H. Kotz, B. Kordasiewicz, *Dogmatyka prawa a badania prawnoporównawcze*, „Studia Prawnicze” 1993/1, s. 23.

¹⁴ W ten sposób J. Stelmach, B. Brożek, *Metody prawnicze...*, s. 135.

¹⁵ Miałem możliwość w ostatnich latach opracowywać liczne projekty regulaminów zarówno sklepów internetowych, jak i platform internetowych tudzież doradzać w ich codziennej działalności z punktu widzenia obowiązujących norm prawnych.

Powyższe przekonanie, jak również ograniczona literatura przedmiotu w tym zakresie zachęcają do podjęcia dyskursu prawniczego. Wymaga on jednak szkicu interdyscyplinarnego, tak aby nie utracić perspektywy związanej z zachodzącymi zmianami społecznymi i transformacją technologiczną. Za wyborem tematu pracy kryje się zatem potrzeba opisania rzeczywistości obecnej i możliwych do uchwycenia przyszłych rozwiązań komercyjnych.

Z całego serca dziękuję Promotorom mojej rozprawy doktorskiej, prof. dr. hab. Fryderykowi Zollowi i dr Katarzynie Południak-Gierz, bez których wsparcia i przewodnictwa ta monografia nigdy by nie powstała. Za ich nieocenioną pomoc, stałą opiekę, bezcenną troskę oraz wyważoną naukową stanowczość i niekończącą się wyrozumiałość pragnę wyrazić swoją głęboką wdzięczność.

Rozdział 1

PLATFORMA INTERNETOWA JAKO RYNEK WYMIANY DÓBR I USŁUG ORAZ SAMOREGULUJĄCY POŚREDNIK W OBROcie GOSPODARCZYM

W rozdziale tym nakreślona zostanie problematyka platform internetowych z perspektywy ekonomicznej i – w pewnym stopniu – socjologicznej uwzględniającej model biznesowy ich działalności. W rezultacie możliwe będzie przeprowadzenie analizy prawnej zaobserwowanych prawidłowości związanych z faktyczną aktywnością platform i ich zdolnością do samoregulacji w oparciu o wewnętrzne regulaminy.

Platformy internetowe kształtują na nowo wiele obszarów ludzkiej aktywności. Redefiniują sposób codziennego zachowania, handlu, organizacji społecznej i działalności kulturalnej¹. Platformy internetowe stanowią dominujący model organizacyjny w wielu obszarach współczesnej ekonomii². Mają one zdolność do pozyskiwania, przetwarzania, analizowania i łączenia danych, co umożliwia szybką adaptację do zmie-

¹ Zgodnie z motywem 1 aktu o usługach cyfrowych platformy internetowe umożliwiły użytkownikom biznesowym i konsumentom przekazywanie i uzyskiwanie dostępu do informacji oraz zawieranie transakcji na nowe sposoby.

² W przedmiocie modeli organizacyjnych przedsiębiorstw zob. szerzej T.W. Malone, *Modelling Coordination in Organizations and Markets*, „Management Science” 1987/33, s. 1317–1332.

niających się preferencji konsumentów i potrzeb rynkowych³. Platformy internetowe tworzą globalny rynek sprzedaży towarów i usług w ramach sieci internetowej. Narodziny rewolucji przemysłowej i wyłonienie się kapitalizmu związane są z zastąpieniem czynników produkcji w postaci ziemi, pracy i pieniędzy przez towary. Wzorce wymiany barterowej zostały oderwane od lokalnych społeczności i osadzone w mechanizmach rynkowych charakterystycznych dla rodzącego się kapitalizmu⁴. Współcześnie znaczenie zasobów niematerialnych, dematerializacja, dataizacja podstawowych czynników produkcji przemysłowej i przeniesienie handlu do ekosystemów platform internetowych prowadzi do zastąpienia przez nie tradycyjnie rozumianych rynków⁵. Niektórzy nawet twierdzą, że platformy internetowe są tak wielkie, bogate i mają tak znaczącą pozycję rynkową, że bliżej im do państw niż podmiotów prywatnych⁶.

Dostrzegalna jest dyferencja między zawieraniem umów za pośrednictwem platform internetowych a tradycyjnym handlem stacjonarnym. Rozpoznanie różnic w tym obszarze umożliwi uzyskanie należytej perspektywy, koniecznej dla zrozumienia złożoności przemian społecznych i technologicznych związanych z upowszechnieniem się obrotu cywilnoprawnego w internecie. Jednocześnie ważne jest przybliżenie społecznej pozycji platform internetowych jako podmiotów, które w stosunkowo prosty sposób są w stanie zbudować zaufanie społeczeństwa do ich działalności.

Prawodawca unijny posługuje się rozbudowaną siatką pojęciową w aktach prawa wtórnego Unii Europejskiej na określenie platformy internetowej i użytkowników. Z tego powodu w rozdziale tym zostanie

³ Zob. szerzej R. Pazos, *The Case for a (European?) Law of Reputational Feedback Systems*, „Indret: Revista para el Análisis del Derecho” 2021/3.

⁴ Zob. szerzej K. Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of our Time*, Boston 2001, s. 33–76.

⁵ W ten sposób J.E. Cohen, *Law for the Platform Economy*, „UC Davis Law Review” 2017/51, s. 135.

⁶ Zob. szerzej A. Chander, *Facebookistan*, „North Carolina Law Review” 2012/90, s. 1807–1808.

wyjaśniona terminologia wykorzystywana w tej pracy, tak aby umożliwić czytelnikowi właściwy jej odbiór.

1.1. Platforma internetowa jako rynek wymiany dóbr i usług

Funkcjonowanie rynku zmieniało się na przestrzeni tysiącleci⁷. Nieodzownymi jego elementami zawsze były podaż i popyt⁸. Początkowo wymiana dóbr i usług związana była z rynkiem jako punktem geograficznym, umiejscowionym najczęściej w centralnej lokalizacji położonej w danej miejscowości. Głównymi „aktorami” w tym miejscu byli sprzedawca i kupujący. Oczywiście występował także podmiot trzeci w postaci np. wójta, który wydzieliał i udostępniał miejsce do handlu. Pełnił on tym samym funkcję regulatora. Z czasem handel zaczął odbywać się na terenie całej miejscowości, regionu i kraju. Tworzyły się coraz to nowsze przedsiębiorstwa i punkty sprzedaży. Ostatecznie XIX-wieczna rewolucja przemysłowa doprowadziła do konsumpcji masowej⁹.

Współcześnie rynek łączony z wymianą gospodarczą odbywającą się w centralnie położonym punkcie danej miejscowości właściwie nie występuje. Nadal obecna i powszechna jest konsumpcja masowa, z tym że współcześnie wymiana gospodarcza odbywa się powszechnie w internecie, coraz częściej za pośrednictwem platform internetowych¹⁰. Platformy internetowe tworzą rozwiązania techniczne umożliwiające zawieranie umów i realizację wzajemnych świadczeń przez użytkowników, a także rozstrzyganie sporów i egzekucję należności. Przede

⁷ W przedmiocie różnych form rynku i sposobu ich funkcjonowania zob. szerzej D. Fatuła, *Rynek jako społeczny mechanizm wymiany dóbr i usług*, „Państwo i Społeczeństwo” 2011/2, s. 85–87.

⁸ Rolę popytu i podaży jako najistotniejszych elementów rynku tłumaczy m.in. W. Stankiewicz, *Ekonomika instytucjonalna. Narodziny i rozwój*, Warszawa 2012, s. 82.

⁹ Narodziny konsumpcji masowej jako rezultat rewolucji przemysłowej objaśnia m.in. J. Kaliński, *Historia gospodarcza XIX i XX w.*, Warszawa 2008, s. 58.

¹⁰ Przewiduje się, że skumulowana wartość rynku e-commerce w Polsce w 2027 roku wyniesie 187 mld złotych. Zob. szerzej: <https://www.pwc.pl/pl/media/2022/2022-07-11-do-2027-wartosc-rynku-e-commerce-w-polsce-wzrosnie-o-ponad-94-mld-zl-do-187-mld-zl.html> (dostęp: 31.12.2023 r.).

wszystkim jednak zapewniają stały dopływ użytkowników, zarówno użytkowników końcowych, jak i biznesowych. Kontrolują popyt i podaż. Ich działania umożliwiają aktywność gospodarczą, społeczną i kulturalną użytkowników w ramach poszczegółnej platformy internetowej. Zamiast odwiedzenia sklepu sprzedaży stacjonarnej zakupy można zrobić za pośrednictwem Amazona, obiad zamówić przez Pyszne.pl, wieczorną randkę zaplanować z osobą poznaną za pośrednictwem Tindera, a powrotny przejazd samochodem do domu zamówić przy pomocy aplikacji Uber lub Bolt. Duża część platform internetowych udostępnia także swoje usługi i treści w sposób przedstawiany przez platformę internetową jako nieodpłatny¹¹. Celem platform internetowych jest łączenie użytkowników i umożliwienie im przeprowadzenia transakcji za ich pośrednictwem. Rozwój internetu doprowadził do powstania zupełnie nowych kanałów dystrybucji produktów i usług, a użytkownicy w ramach ekosystemów platform internetowych mogą wykonywać również swoje podstawowe prawa wynikające m.in. z wolności ekonomicznych i wolności wypowiedzi¹².

Obecnie nie jest potrzebne wydzielone miejsce do handlu w danej miejscowości, tylko odpowiednia infrastruktura techniczna i dostęp do internetu. Platformy internetowe przejmują rolę tradycyjnie rozumianych rynków. Równocześnie dosłownie za ich pośrednictwem następuje wymiana dóbr i usług w gospodarce. Komisja Europejska wyróżnia kilka rodzajów platform internetowych¹³. Przywołanie dokonanego podziału będzie miało charakter porządkujący dla dalszych rozważań,

¹¹ Nie brak jednak ukrytych kosztów, takich jak np. konieczność udostępnienia własnych danych osobowych, zob. szerzej: M.S. Gal, D.L. Rubinfeld, *The Hidden Costs of Free Goods: Implications for Antitrust Enforcement*, „New York University Law and Economics Working Papers. Antitrust Law Journal” 2016/80, s. 521–562 oraz D.S. Evans, *Attention Rivalry Among Online Platforms*, „University of Chicago Institute for Law & Economics Olin Research Paper” 2013/627, s. 313–357.

¹² Zob. szerzej G. de Gregorio, *Digital Constitutionalism: An Introduction* [w:] *Digital Constitutionalism in Europe: Reframing Rights and Powers in the Algorithmic Society*, red. G. de Gregorio, Cambridge 2022, s. 8–9.

¹³ Podział platform został opracowany na podstawie dokumentacji Komisji Europejskiej, zob. szerzej Commission Staff working Document. *Online Platforms Accompanying the document Communication on Online Platforms and the Digital Single Market*, COM(2016) 288, final.

jak również zobrazuje wielopłaszczyznowość funkcjonowania platform internetowych.

Pierwsza grupa to platformy typu *marketplace* występujące w handlu e-commerce. Są to platformy, na których mogą odbywać się bezpośrednie transakcje między sprzedawcami towarów lub usług a ich nabywcami. Platformy udostępniają tym podmiotom wirtualną przestrzeń najczęściej w zamian za prowizję. Podstawowymi przykładami takich platform internetowych są Amazon, eBay, Allegro lub Rakuten, Steam, Origin itp. lub te skierowane jedynie do podmiotów profesjonalnych, jak np. Factual lub DataMarket. Do tej grupy należy przyporządkować również platformy internetowe funkcjonujące w ramach aplikacji mobilnych, takie jak Uber, Bolt itp.

Druga grupa platform internetowych to mobilne ekosystemy i platformy dystrybucyjne funkcjonujące jako aplikacje użytkowe, które posiadają najczęściej własne sklepy. Rynek jest zdominowany przez Apple (Apple Store) i Android (Google Play)¹⁴. W ramach własnych systemów operacyjnych umożliwiają one pobieranie i instalację aplikacji różnych twórców z odpowiednich sklepów. Najczęściej jest to możliwe z użyciem smartfona, tableta lub komputera.

Trzecia grupa platform internetowych to wyszukiwarki internetowe. Pomagają one użytkownikom internetu odnaleźć odpowiedzi na ich zapytania wśród dziesiątek miliardów stron internetowych. Ułatwiają tym samym interakcje między operatorami stron internetowych a podmiotami poszukującymi informacji. Do największych wyszukiwarek zalicza się w szczególności Google, Bing i Yahoo.

Czwarta grupa platform internetowych to portale społecznościowe lub aplikacje służące ułatwieniu i usprawnieniu komunikacji między użytkownikami. Do największych platform internetowych tego typu zalicza się przede wszystkim Facebook i Instagram. Dodatkowo niektóre platformy służące głównie do publicznego udostępniania treści gene-

¹⁴ Zob. <https://imagine.pl/2023/06/01/nowy-raport-apple-app-store-wygenerowal-1-mld-usd-przychodu/> (dostęp: 31.12.2023 r.).

rowanych przez użytkowników mają także element społecznościowy. Są to platformy umożliwiające udostępnianie opinii (Twitter, obecnie X), filmów i muzyki (YouTube) czy wymianę krótkich wiadomości (Whatsapp, Snapchat, Facebook Messenger).

Piąta grupa to reklamowe platformy internetowe. Są one wykorzystywane do pośrednictwa w reklamowaniu usług swoich kontrahentów. Rozwijają się coraz to nowsze modele biznesowe funkcjonowania reklamowych platform internetowych¹⁵. Wszystkie mają jednak na celu ostatecznie zaproponować kontrahentowi skuteczny mechanizm dostarczania reklam indywidualnym użytkownikom internetu. Odbyna się to najczęściej z wykorzystaniem algorytmów i zautomatyzowanych procesów. Do największych podmiotów obecnych w tym sektorze można przyporządkować AdLink Media, Zanox czy Trade Doubler. Także platformy internetowe, których podstawowa działalność polega na zupełnie czymś innym niż świadczenie usług reklamowych, zaznaczają ostatnio swoją pozycję poprzez liczne fuzje i przejęcia. Udałe przejęcie kontroli nad reklamowymi platformami internetowymi przeprowadziły w szczególności Google, Microsoft i Facebook.

Współcześnie około połowy ruchu generowanego przez internautów trafia do zaledwie około 1% stron internetowych¹⁶. Tak jak wspomniano, często jedna platforma internetowa może stanowić w istocie osobny rynek wymiany dóbr i usług. W propozycjach legislacyjnych platformę internetową określano jako „internetowa platforma pośrednicząca”, która oznacza podmiot świadczący usługę społeczeństwa informacyjnego dostępną przez internet lub podobne środki cyfrowe, która umożliwia konsumentom zawieranie umów z dostawcami towarów, usług lub treści cyfrowych. Nie obejmuje to usług, które jedynie identyfikują odpowiednich dostawców i które kierują konsumentów na strony internetowe lub

¹⁵ Zob. <http://www.marketsandmarkets.com/Market-Reports/mobile-advertising-market-944.html> (dostęp: 31.12.2023 r.).

¹⁶ Zob. szerzej N. Duch-Brown, B. Martens, *The European Digital Single Market: its Role in Economic Activity in the EU, Institute for Prospective Technological Studies*, „Digital Economy Working Paper” 2015/17.

dane kontaktowe tych dostawców¹⁷. Przywołana definicja dotyczyłaby zatem w szczególności platform internetowych typu *marketplace*. Platforma internetowa doczekała się ostatecznie legalnej definicji w prawie unijnym, którą można uznać za szerszą niż ta proponowana w literaturze¹⁸.

Podaż i popyt to najważniejsze elementy każdego rynku. Platformy internetowe mają zdolność do ich kreowania oraz kontrolowania transakcji zawieranych przez użytkowników. Zbieranie danych osobowych, śledzenie użytkowników, analiza ich zachowań umożliwia dostosowywanie oferty i prawidłowe jej pozycjonowanie. W ostatniej dekadzie XX wieku Lou Montulli wymyślił mechanizm *cookie*¹⁹. Umożliwił on przede wszystkim podtrzymywanie sesji, ale efektem ubocznym stała się sposobność przechowywania danych w postaci historii odwiedzania danej strony, koszyków zakupowych, tworzenia statystyk i badania preferencji użytkowników platform internetowych. Ponadto istnieją także inne techniki pozwalające na zbieranie danych o aktywności użytkowników²⁰. Nowe możliwości dla platform internetowych przyniósł rozwój algorytmów i technologia *big data*. Tym samym platformy internetowe stają się samoregulującym rynkiem, który funkcjonuje w oparciu o zebrane informacje o swoich użytkownikach. Kolejne zmiany w sposobie funkcjonowania platform internetowych, jak również prawdopodobny

¹⁷ Zob. szerzej Ch. Busch, G. Dannemann, H. Schulte-Nölke, A. Wiewiórowska, F. Zoll, *Discussion Draft of a Directive on Online Intermediary Platform*, „Journal of European Consumer and Market Law” 2016/4, s. 164–169.

¹⁸ Zob. pkt 4.5 dokumentu A Digital Single Market Strategy for Europe – Analysis and Evidence Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions A Digital Single Market Strategy for Europe, SWD(2015) 100, wersja ostateczna. Zob. też: M. Pecyna, *Platformy internetowe – nowy kierunek prawa umów* [w:] *Prawo kontraktów*, red. Z. Kuniewicz, D. Sokołowska, Warszawa 2017, s. 345–349 oraz H. Schulte-Nölke [w:] *Discussion draft of a directive on online intermediary platforms. Commentary*, red. Ch. Busch, G. Dannemann, H. Schulte-Nölke, A. Wiewiórowska-Domagalska, F. Zoll, Kraków 2019, Article 1: Scope, s. 36.

¹⁹ D. Kristol, L. Montulli, *HTTP State Management Mechanism*, 1997, DOI:10.17487/RFC2109 (dostęp: 31.12.2023 r.).

²⁰ Zob. szerzej R.M. Smith, *The Web Bug FAQ*, Electronic Frontier Foundation, 1999 https://w2.eff.org/Privacy/Marketing/web_bug.html (dostęp: 30.12.2023 r.).

kierunek rozwoju w przyszłości wyznacza personalizacja²¹. Umożliwia ona opracowanie efektywnej strategii marketingowej, ale co ważniejsze – prawidłowe kojarzenie potrzeb użytkownika końcowego z ofertą użytkownika biznesowego, co także będzie miało niewątpliwy wpływ na sposób funkcjonowania rynku w ramach platformy internetowej.

Idea pośrednictwa platform internetowych polega na tym, że ostatecznie zyski platform są generowane z różnego rodzaju prowizji od transakcji lub abonamentów. W tak funkcjonującym systemie platformy nie muszą realnie zapewnić danej usługi lub produktu i ponoszą zasadniczo ograniczone ryzyko biznesowe w stosunku do użytkowników. Możliwość zawarcia i przeprowadzenia transakcji za pośrednictwem platformy internetowej zależna jest od użytkowników. Cała logistyka wymiany ekonomicznej ulega uproszczeniu. Użytkownik biznesowy w ograniczonym stopniu może obawiać się braku popytu. Ten jest zapewniany przez platformę internetową, która pozyskuje nowych użytkowników. Ważne, żeby oferta użytkownika biznesowego była w miarę konkurencyjna²², a on sam posiadał przychylne opinie i pozytywną historię transakcji. Jednocześnie użytkownik końcowy może ograniczyć liczbę odwiedzin sklepów stacjonarnych, gdyż platforma internetowa dostarcza mu oferty wielu podmiotów. W ten sposób głównym obowiązkiem platformy internetowej jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania interfejsu internetowego, inwestowanie w marketing celem pozyskania nowych użytkowników i ostatecznie pośrednictwo w obrocie cywilnoprawnym. Zarówno użytkownicy biznesowi, jak i platforma internetowa ograniczają potencjalne ryzyko biznesowe. Na przykład użytkownicy biznesowi zasadniczo nie muszą zajmować się kwestiami technicznymi lub liczbą potencjalnych klientów. Natomiast platforma internetowa, która nie jest stroną umowy między użytkownikami, nie odpowiada

²¹ W kontekście personalizacji reklamy i ceny zob. szerzej M. Namysłowska, A. Jabłonowska, *Personalizacja oparta na sztucznej inteligencji – nowe wyzwanie dla prawa konsumenckiego* [w:] *Prawo sztucznej inteligencji*, red. L. Lai, M. Świerczyński, Warszawa 2020, s. 97–99.

²² O konkurencyjny mechanizm cenowy często zadba sama platforma. Można to zaobserwować na przykładzie platform internetowych Uber lub Bolt. Dostosowują one ceny w czasie rzeczywistym zależnie od popytu i podaży na świadczone przez nie usługi w danym momencie.

za jej należyte wykonanie. Jednocześnie użytkownicy końcowi mają sposobność oszczędzenia czasu i pieniędzy poprzez porównanie licznych ofert produktów dostępnych na platformie internetowej.

Od czasów odkrycia i objaśnienia istotnych kosztów transakcyjnych i praw własności dla instytucjonalnych struktur ekonomii i jej funkcjonowania²³ zmienił się sposób funkcjonowania rynku. Rynki działające w oparciu o platformy internetowe przynoszą dodatkowe możliwości w zakresie ograniczenia kosztów transakcyjnych. Platformy internetowe koordynują zasoby wynikające z produkcji innych podmiotów i decentralizują aktywność biznesową. Jednocześnie utrzymują kontrolę nad swoimi użytkownikami i wpływają na relację między popytem i podażą. Technologia *big data* umożliwia platformom internetowym zarządzanie tymi strukturami w uproszczony sposób. Nie jest konieczne posiadanie rozrośniętych kanałów logistycznych i struktury organizacyjnej analogicznej do sieci sklepów tradycyjnych²⁴. Platformy internetowe w pewnym stopniu powielają na niespotykaną dotąd skalę rozwiązanie wdrożone m.in. przez korporację McDonald's, która sprawuje kontrolę nad każdym elementem łańcuchu produkcji i dystrybucji²⁵, z tym wyjątkiem, że platformy internetowe nie potrzebują tych wszystkich materialnych elementów w postaci stacjonarnych miejsc sprzedaży, składników artykułów żywnościowych lub urządzeń kuchennych. W rezultacie platformy internetowe tworzą zorganizowane *inframarkets*²⁶.

²³ Zob. szerzej K. Foss, N. Foss, *Coasian and modern property rights economics*, „Journal of Institutional Economics” 2015/11, s. 391–411. W przedmiocie efektywności ekonomicznej i związanej z nią siatki pojęciowej zob. J. Stelmach, B. Brożek, W. Załuski, *Dziesięć wykładów o ekonomii prawa*, Warszawa 2007, s. 26.

²⁴ Podobnie Ch. Busch, *Self-Regulation and Regulatory Intermediation in the Platform Economy* [w:] *The Role of the EU in Transnational Legal Ordering: Standards, Contracts and Codes*, red. M. Cantero Gamito, H.-W. Micklitz, Londyn 2019, s. 4.

²⁵ McDonald's opracował i wdrożył zaawansowany model ochrony jakości produktów. Charakteryzuje się on pełnym nadzorem nad każdym aspektem produkcji i dystrybucji produktów. Zob. <https://mcdonalds.pl/o-mcdonalds/jakosc-naszyc-produktow/> (dostęp: 13.12.2023 r.) oraz <https://www.portalspozywczy.pl/horeca/wiadomosci/normy-jakosciowe-mcdonald-s-nie-odbiegaja-od-ifs-i-brc,110124.html> (dostęp: 31.12.2023 r.).

²⁶ W ten sposób O. Lobel, *The Law of the Platform*, „Minnesota Law Review” 2016/101, no. 87, s. 146–156.

Platformy internetowe mają zdolność do generowania wielomiliardowych zysków z reklam²⁷. Współczesne modele biznesowe oparte na zaawansowanych technologiach wymagają stałej ewolucji sieciowego środowiska informacyjnego w stronę ciągłego pośrednictwa platformy internetowej w zwykłych czynnościach życia codziennego²⁸ i „datafikacji” aktywności użytkowników²⁹. W rezultacie nieustannie mają miejsce zmiany rynkowe i infrastrukturalne, a gromadzenie i analiza danych jest procesem, który nigdy nie jest przerywany. Sieci komunikacyjne platform internetowych wykorzystują *machine learning system*, a stosowana infrastruktura sieciowa prowadzi do wszechobecności platform analogicznie jak ma to miejsce w przypadku rynku³⁰.

Platforma internetowa staje się nieodzownym elementem współczesnej infrastruktury gospodarczej, koniecznym do produkcji i dystrybucji dóbr lub usług. Można ją przyrównać do sieci ciepłowniczych, słupów energetycznych czy dróg. Rynek tworzony przez platformę internetową jest po prostu bardziej intuicyjny i prostszy w obsłudze dla użytkownika. Z drugiej strony, obok uproszczenia obrotu dóbr i usług dzięki platform internetowym, powstaje problem wykorzystywania przez nie danych do osiągania swoich celów i sprawowania władzy technologicznej i politycznej, co nakazuje kompleksowe podejście do współczesnych wymogów wymiany ekonomicznej³¹. W naukach ekonomicznych platformy internetowe określa się jako rynki dwustronne lub – niekiedy – wielostronne³². Ich cechą charakterystyczną jest widoczny efekt skali gwałtownie postępujący wraz z przyłączaniem się nowych użytkowników³³. Działalność platform internetowych jest ograniczona jedynie

²⁷ Największe przychody z reklam generuje obecnie Alphabet (Google). Zob. <https://strefainwestorow.pl/artykuly/gielda-usa/20220727/alphabet-wyniki-finansowe-2q2022> (dostęp: 31.12.2023 r.).

²⁸ W ten sposób J.E. Cohen, *Law for...*, s. 143.

²⁹ Zob. szerzej J. van Dijck, *Datafication, Dataism, and Dataveillance: Big Data Between Scientific Paradigm and Ideology*, „Surveillance & Society” 2014/12, s. 197–208.

³⁰ Zob. szerzej J.E. Cohen, *Law for...*, s. 143.

³¹ Zob. szerzej J.E. Cohen, *Law for...*, s. 145.

³² Zob. szerzej J.C. Rochet, J. Tirole, *Platform Competition in Two-Sided Markets*, „Journal of the European Economic Association” 2003/1, s. 990.

³³ Podobnie Ch. Busch, *Self-Regulation...*, s. 4.

funkcjonalnością sieci internetowej, co prowadzi do wykształcania się rynków tzw. nowej gospodarki³⁴.

Liczba platform internetowych z każdym rokiem rośnie. Nie ma zatem potrzeby analizowania sposobu funkcjonowania wszystkich platform. Z tego względu, jak wcześniej zasygnalizowano, przedmiotem analizy będą w szczególności wybrane platformy internetowe typu *marketplace*, m.in. te o największej kapitalizacji rynkowej³⁵, przychodach i dużej rozpoznawalności. Do najszybciej rosnących platform internetowych, które stanowią także w istocie rynki, można przyporządkować przede wszystkim te pośredniczące w zawieraniu umowy sprzedaży, przewozu, najmu lub dostarczających usługi audiowizualne³⁶. W szczególności do tej grupy należą m.in. Amazon, Allegro, Airbnb, Bolt lub Uber. W pracy przywoływane będą również pomocniczo rozwiązania pomniejszych platform internetowych.

Główna różnica między platformą internetową a tradycyjnym rynkiem wymiany dóbr i usług dotyczy podmiotu regulującego transakcję między dwoma podmiotami. O ile standardowo to ustawodawca określa reguły zachowania podmiotów znajdujących się na rynku, o tyle w ramach danego interfejsu internetowego to platforma występuje w tej roli. Pełni ona funkcję pośrednika między kontrahentami, zapewnia odpowiedni poziom podaży i popytu oraz egzekucję zobowiązań. Platforma internetowa pełni zatem nie tylko funkcję rynku, ale dodatkowo nim zarządza.

³⁴ Zob. szerzej P. Sitarek, *Odpowiedzialność dominującego przedsiębiorcy na rynku nowych technologii – uwagi na tle wyroku SPI z 17.09.2007 r. w sprawie T-201/04 Microsoft Corp. v. Komisja WE*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2010/2, s. 45–46.

³⁵ Chodzi o platformy internetowe posiadające największą wartość sumy wszystkich akcji będących w obiegu na rynku regulowanym (np. Meta, do której należy Facebook), zob. <https://pl.investing.com/equities/facebook-inc> (dostęp: 31.12.2023 r.).

³⁶ Zob. <https://www.investopedia.com/articles/personal-finance/030415/worlds-top-10-internet-companies.asp> (dostęp: 31.12.2023 r.).

1.2. Platforma internetowa jako pośrednik w wymianie ekonomicznej

Na podstawie stosunku pracy pracownik wytwarza określone dobra lub usługi. W zamian za to należne jest mu od pracodawcy wynagrodzenie. Również agent lub komisant pośredniczą w wymianie handlowej między dwoma podmiotami prawa i otrzymują z tego tytułu prowizję. Podobnie funkcjonują platformy internetowe³⁷. Łączą one towar lub usługę jednych z popytem na nie drugih. Pełniona przez platformę internetową rola pośrednika w wymianie ekonomicznej skorelowana jest z posiadaną przez nią zdolnością do samoregulacji, opartą m.in. na sposobności wzbudzania zaufania wśród użytkowników, jak również egzekwowaniu wewnętrznych obowiązków³⁸. Platformy internetowe określa się zatem w literaturze pośrednikami (*matchmakers*)³⁹. Zarządzają one operacyjną infrastrukturą niezbędną do prowadzenia wymiany handlowej⁴⁰. Ich sposób działania polega na łączeniu użytkowników ze sobą celem zawarcia przez nich umowy⁴¹. Ten model biznesowy nie jest całkowicie nowy. Niektóre z platform internetowych, jak np. eBay lub Allegro, związane są z samymi początkami funkcjonowania internetu. Nowa grupa platform internetowych działających jako pośrednicy ujawniła się wraz z rozwojem *sharing economy*⁴². Do tej grupy przyporządkować

³⁷ Istnieje spór co do statusu kierowców Ubera. Zob. wyrok Brytyjskiego Sądu Najwyższego z 19.02.2021 r. w sprawie Uber BV i inni v. Aslam i inni, [2021] UKSC 5 oraz wyrok TSUE z 20.12.2017 r., C-434/15, Asociación Profesional Elite Taxi v. Uber Systems Spain SL, EU:C:2017:981.

³⁸ Podobne wnioski można wyciągnąć na podstawie lektury: P. Kannan, A. Chang, A.B. Whinston, *The Internet Information Market: The Emerging Role of Intermediaries, Handbook on Electronic Commerce*, Heidelberg 2000, s. 571–579.

³⁹ Zob. szerzej D.S. Evans, R. Schmalensee, *Matchmakers: The New Economics of Multisided Platforms*, Harvard 2016, s. 1.

⁴⁰ M. Cantero Gamito, *Regulation.com. Self-Regulation and Contract Governance in the Platform Economy: A Research Agenda*, „European Journal of Legal Studies” 2017/9, s. 53, 56.

⁴¹ M. Cantero Gamito, *Regulation.com...*, s. 53, 56.

⁴² Zob. szerzej C. Meller-Hannich, *Share Economy and Consumer Protection* [w:] *Digital Revolution: Challenges for Contract Law in Practice*, red. R. Schulze, D. Staudenmayer, London 2015, s. 119–135. Coraz częściej pojawiają się oparte na ekonomii kolaboracyjnej podmioty wspierające także zrównoważony rozwój gospodarczy, szczególnie w obszarze sprzedaży produktu używanych. Zob. M.E. Styvén, M.M. Mariani, *Understanding the*

można w szczególności Uber, Bolt, Airbnb i BlaBlaCar. Niektóre z nich zachowały jedynie pośrednio swój rodowód wynikający z ekonomii współdzielenia. Z czasem stały się po prostu wielkimi koncernami pośredniczącymi przy zawieraniu umów. Występuje także szereg innych platform internetowych przyporządkowanych do różnych grup według ich podstawowej działalności.

Z treści regulaminów platform internetowych najczęściej bezpośrednio wynika, że mają one przede wszystkim na celu łączenie ze sobą przyszłych stron stosunku prawnego. Na przykład usługi świadczone przez Uber obejmują zapewnienie dostępu do aplikacji mobilnych Uber i umożliwienie korzystania z nich w celu zamawiania i realizacji usług osób trzecich, zbierania i przetwarzania płatności, umożliwiających pobieranie i naliczanie opłaty z rachunku klienta na rachunek bankowy osób trzecich, umożliwianie zamawiania i korzystania z usług osób trzecich i zawierania umów przewozu z tymi osobami. Uber nie świadczy usług osób trzecich, działa tylko jako ujawniony pośrednik⁴³. Podobnie platforma Airbnb dostarcza jedynie sposobność umieszczania ofert zakwaterowania miejsc noclegowych i ich akceptowania przez klientów przy pomocy stosownej wyszukiwarki. Airbnb zaznacza, że nie działa jako agent ani nie jest stroną relacji prawnej między klientem a właścicielem danego miejsca noclegowego. Platforma ta co do zasady nie ingeruje również w treści umieszczane przez tzw. hostów – gospodarzy (wynajmujących)⁴⁴. Ponadto Airbnb pośredniczy w płatnościach i zabezpiecza także gospodarzy przed zniszczeniem mienia przez tzw. gości

intention to buy secondhand clothing on sharing economy platforms: The influence of sustainability, distance from the consumption system, and economic motivations, „Psychology and Marketing” 2020/37.

⁴³ Na podstawie <https://www.uber.com/legal/pl/document/?name=general-terms-of-use&country=poland&lang=pl> (dostęp: 31.12.2023 r.). W ten sam sposób funkcjonuje platforma Bolt, która świadczy usługi społeczeństwa informacyjnego i usługi pośrednictwa w przewozie osób, posiadając w tym celu wymaganą licencję. Bolt nie świadczy usług przewozu czy usług transportowych. Usługi przewozu świadczone są przez partnerów biznesowych Bolt. Zob. <https://bolt.eu/pl/legal/pl/terms-for-riders/> (dostęp: 31.12.2023 r.).

⁴⁴ Na podstawie <https://www.airbnb.pl/help/article/2908/warunki-swiadczenia-uslug#EU2> (dostęp: 31.12.2023 r.).

(najemcy)⁴⁵. Z kolei goście objęci są ochroną przed niewykonaniem zobowiązania przez gospodarzy⁴⁶. Allegro lub Amazon także dostarczają głównie infrastrukturę niezbędną do łączenia użytkowników. Podmioty te udostępniają zawartość strony internetowej i posiadane oprogramowanie. Ponadto niektóre platformy internetowe pośredniczące w sprzedaży towarów uruchomiły własną bezpośrednią sprzedaż i tym samym niekiedy można je określić sprzedawcami w rozumieniu art. 535 k.c. (do takich podmiotów można zaliczyć Amazon, Zalando lub Allegro)⁴⁷. Podobnie platforma Pyszne.pl, która służy do zamawiania jedzenia z restauracji, jedynie tworzy możliwość umieszczania ofert przez restauracje i ich akceptacji przez nabywców. Nie jest stroną relacji prawnej między tymi podmiotami⁴⁸. BlaBlaCar udostępnia z kolei interfejs internetowy umożliwiający wspólne przejazdy i nawiązywanie kontaktu pomiędzy kierowcami podróżującymi do określonego miejsca docelowego a pasażerami zamierzającymi udać się w tym samym kierunku w celu zapewnienia im możliwości wspólnego przejazdu i podziału związanych z nim kosztów⁴⁹.

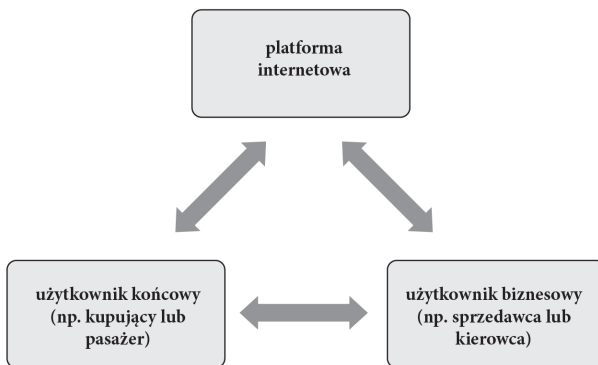
⁴⁵ Zob. <https://www.airbnb.pl/help/article/3145/podsumowanie-programu-ubezpieczenia-od-odpowiedzialności-cywilnej-gospodarzy> (dostęp: 31.12.2023 r.) oraz <https://www.airbnb.pl/help/article/2869/warunki-programu-ochrony-gospodarzy-od-szkód-majątkowych> (dostęp: 31.12.2023 r.).

⁴⁶ Zob. <https://www.airbnb.pl/help/article/2278/zasady-zwrotów-dla-gości-atrakcji> (dostęp: 31.12.2023 r.).

⁴⁷ W 2020 r. dwie trzecie transakcji Amazon stanowiły „transakcje sprzedaży przez osoby trzecie”, tj. transakcje, w których Amazon pełnił rolę pośrednika tworzącego połączenie między sprzedawcą a kupującym. Zob. szerzej Ch. Busch, *Rethinking Product Liability Rules for Online Marketplaces: A Comparative Perspective*, „European Legal Studies Institute Osnabrück Research Paper Series” 2021, s. 13, https://www.amazon.pl/gp/help/customer/display.html?nodeId=GLSBYFE9MGKKQXXM&ref_=footer_cou#GUID-73DFDA4E-A7CF-4B43-B05A-7999EB6EE45E_SECTION_92A79C73E47C406183461DE16ABE88E4 (dostęp: 31.12.2023 r.) oraz A. Hagi, J. Wright, *Marketplace or Reseller?*, „Management Science” 2015/61, 184–203.

⁴⁸ Na podstawie <https://www.pyszne.pl/regulamin> (dostęp: 31.12.2023 r.).

⁴⁹ Na podstawie <https://blog.blablacar.pl/about-us/terms-and-conditions> (dostęp: 31.12.2023 r.).

Grafika 1. Stosunki prawne w ramach ekosystemu platformy internetowej

Konstrukcja systemu prywatnego w obszarze ochrony konsumentów w zasadzie od czasu kodyfikacji po prawodawstwo unijne oparta była na relacjach dwustronnych między np. sprzedawcą a kupującym. Obecnie mamy do czynienia z ewolucją relacji dwustronnych w relacje trójstronne. Nie brak opinii, że wysoko wyspecjalizowana rola platform internetowych jako pośredników między sprzedawcą a kupującym prowadzi do wymykania się umów zawieranych w tym środowisku spod dotychczasowego prawa powszechnie obowiązującego⁵⁰. Jednocześnie relacja pośrednictwa platform internetowych prowadzi do asymetrii władzy i utrudnia dostęp do transparentnych informacji⁵¹.

Sukces platform internetowych jest niewątpliwym fenomenem nowej cyfrowej rzeczywistości w wymiarze zarówno ekonomicznym, jak i prawnym. Stają się one bardzo widoczne i dominują na pewnych rynkach, np. Uber lub Bolt zdominowały rynek przejazdów samochodami, albo Pyszne.pl – rynek zamawiania jedzenia. Użytkownikom niekiedy trudno rozpoznać, w jakiej dokładnie roli występuje dana platforma internetowa.

⁵⁰ Podobnie Ch. Busch, *Self-Regulation...*, s. 4.

⁵¹ Dane zbierane przez platformy internetowe mogą być nadużywane i wykorzystywane przeciwko interesom użytkowników. Zob. szerzej J.M. Balkin, *Information Fiduciaries and the First Amendment*, „UC Davis Law Review” 2016/49, s. 1185–1186.

wa. Można wręcz usłyszeć następujące stwierdzenia: „zamówię Ubera”, „zamów coś na Pyszne”, „umów się przez Tindera”, „kup na Allegro” itp. Z analizy ogólnych warunków umów⁵² wynika także, że platformy odgrywają fundamentalną rolę przy rozliczaniu płatności⁵³. Ponadto cały mechanizm składania reklamacji lub kontaktowania się kontrahentów również odbywa się przy pośrednictwie danej platformy internetowej. W opisywanej rzeczywistości konsumentowi może być trudno rozpoznać, że platforma pełni rolę jedynie pośrednika odpowiedzialnego przede wszystkim za dostarczenie odpowiedniej infrastruktury technicznej. Jednocześnie użytkownicy platform internetowych co do zasady uważają, że z platformami nie łączą ich żadne stosunki umowne⁵⁴. Świadczy to zatem o tym, że nie są oni świadomi rzeczywistej roli platformy internetowej, z którą też przecież łączy ich ostatecznie stosunek prawny. Wymiar pośrednictwa z uwagi na praktykę i sposób funkcjonowania platform internetowych nabiera zupełnie nowego znaczenia. W rzeczywistości ewoluuje ono w stronę pośrednika samoregulującego cały obrót cywilnoprawny odbywający się przy wykorzystaniu interfejsu internetowego danej platformy.

1.3. Platforma internetowa i jej zdolność do samoregulacji

Prawo cywilne to gałąź prawna posiadająca spójny i uporządkowany zespół norm prawnych, które mają za zadanie regulowanie stosunków społecznych⁵⁵. Potwierdza to brzmienie art. 1 k.c., który stanowi, że

⁵² Pojęcie ogólnych warunków umów jest powszechnie stosowane w praktyce, mimo że co do zasady ma charakter jedynie potoczny, a nie normatywny. Z uwagi na fakt, że zdecydowana większość platform internetowych używa takiego nazewnictwa, w tej pracy również można się z nim spotkać.

⁵³ Zob. szerzej Ch. Busch, *Mobile Payment – Rechtliche und technische Rahmenbedingungen für Innovationen im Zahlungsverkehr*, „Wirtschaft und Verwaltung” 2014, s. 148–154.

⁵⁴ W ten sposób uważa 56% badanych konsumentów. Zob. szerzej Opinie konsumentów na temat platform internetowych i zakupów na platformach handlowych, Raport dla Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, 2019, s. 16.

⁵⁵ Zob. szerzej S. Grzybowski, *Prawo cywilne i jego systematyka* [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. 1, *Część ogólna*, red. W. Czachórski, S. Grzybowski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985, s. 15–28.

Kodeks cywilny reguluje stosunki cywilnoprawne między osobami fizycznymi i osobami prawnymi. Podstawowa metoda regulacji tej gałęzi prawa odznacza się równorzędnością i autonomicznością podmiotów⁵⁶. Normy prawa cywilnego regulują stosunki społeczne, tj. więź o charakterze powinnościowym pomiędzy ludźmi albo uznawanymi za podmioty prawa strukturami⁵⁷.

Powyższe założenia ustawy wymagają ponownej weryfikacji w obliczu zmieniającej się rzeczywistości społecznej, ekonomicznej i technologicznej. Z systemu prawa cywilnego i tworzącego go systemu norm coraz częściej wymykają się stosunki prawne, do których powstania doszło z wykorzystaniem interfejsu internetowego zarządzanego przez poszczególne platformy internetowe. Regulacja powstałych między użytkownikami węzłów obligacyjnych odbywa się zgodnie z wewnątrznie obowiązującymi regulaminami tych platform. Słusznie zauważa się, że wymiar kontroli stosunków prawnych zawartych przez użytkowników danej platformy internetowej jest o wiele szerszy niż nadzór normatywny nad strukturą transakcji rynkowych powstałych poza platformą i regulowanych w całości na podstawie norm kodeksowych⁵⁸. Platformy internetowe sprawują kontrolę nad całą transakcją między użytkownikami. Zarządzają one interfejsem internetowym i zasadniczo kształtem oraz treścią ofert, określają minimalne standardy jakości, zapewniają system płatności elektronicznych i jednocześnie pobierają opłatę za pośrednictwo w transakcji⁵⁹.

Platformy internetowe tworzą regulacje, które determinują sposób zawierania oraz treść wszystkich stosunków prawnych nawiązanych za

⁵⁶ Zob. szerzej Z. Radwański, M. Safjan, *Pojęcie i systematyka prawa cywilnego* [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 1, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2012, s. 37–42.

⁵⁷ Zob. szerzej Z. Ziemiński, *O metodzie analizowania stosunku prawnego*, „Państwo i Prawo” 1967/2, s. 193–195; Z. Ziemiński, *Teoria prawa*, Warszawa–Poznań 1978, s. 149–151.

⁵⁸ W ten sposób Ch. Busch, *Self-Regulation...*, s. 4.

⁵⁹ Są to przejawy pełnej kontroli platformy internetowej nad transakcją zawieraną za jej pośrednictwem, zob. szerzej V. Katz, *Regulating the sharing economy*, „Berkeley Technology Law Journal” 2015/30, s. 1071.

ich pośrednictwem⁶⁰. Model funkcjonowania platform internetowych z perspektywy prawnej jest oparty na strukturze umów. Jedna umowa wiąże platformę z użytkownikiem biznesowym (np. kierowcą lub gospodarzem), z kolei druga reguluje stosunek prawny między platformą a użytkownikiem końcowym (np. pasażerem lub gościem). Osobny byt stanowi umowa zawierana pomiędzy użytkownikami za pośrednictwem platformy. Platforma internetowa ma pozycję rynkową umożliwiającą jednostronne ustalenie wzorca umownego, tj. treści regulaminu. Wymiar samoregulacji wynikający z regulaminu platformy internetowej może być różny. Niektóre z platform internetowych głęboko ingerują w treść umowy między użytkownikami (np. Amazon). Inne z kolei ograniczają się do regulowania wybranych jej aspektów (np. eBay), zaś Allegro lub Alibaba również pozostawiają szerszą swobodę sprzedawcom w decydowaniu o ich działalności biznesowej⁶¹. Niemniej wszystkie platformy internetowe wewnętrznie regulują transakcje odbywające się za ich pośrednictwem.

Zdolność do samoregulacji platform internetowych stanowi pewien fenomen społeczny i wynika z wysokiego poziomu zaufania do ich działalności. Platformy internetowe tworzą zamknięty ekosystem wyposażony w instrumenty techniczne i prawne umożliwiające przezwyciężenie problemów wynikających ze specyfiki handlu internetowego, takich jak brak pewności, relacje o niskim poziomie zaufania, asymetria informacji, znaczne koszty transakcyjne (poszukiwanie produktów, negocjacje, monitorowanie należytego wykonania zobowiązania, rozwiązywanie sporów itp.) oraz problemy z identyfikacją stron⁶².

⁶⁰ W tym przedmiocie zob. szerzej: C. Twigg-Flesner, *Disruptive Technology – Disrupted Law? How the Digital Revolution Affects (Contract) Law* [w:] *European Contract Law and the Digital Single Market*, red. A. de Franceschi, Cambridge 2016, s. 36–37 oraz M. Steckbeck, P. Boettke, *Turning lemons into lemonade. Entrepreneurial solutions to adverse selection problems in e-commerce* [w:] *Markets, Information and Communication*, red. J. Birner, P. Garrouste, London 2004, s. 221–224.

⁶¹ Na podstawie analizy przeprowadzonej przez M. Grochowskiego, *Default Rules Beyond a State: Special-Purpose Lawmakers in the Platform Economy* [w:] *European Contract Law and the Creation of Norms*, red. S. Grundmann, M. Grochowski, Antwerpia 2020, s. 9.

⁶² W ten sposób T. Rodríguez de las Heras Ballell, *The Legal Anatomy of Electronic Platforms: A Prior Study to Assess the Need of a Law of Platforms in the EU*, „Italian Law

Platformy internetowe pełnią funkcję nie tylko pośrednika, ale i regulatora. Mają one zdolność do tworzenia wartości dodanej i generowania tym samym zaufania użytkowników do ich technicznych i prawnych rozwiązań⁶³. W literaturze podnosi się, że platformy internetowe przypominają w ten sposób państwo i przejmują jego rolę⁶⁴. Niektóre z nich urosły już za bardzo, aby można skutecznie z nimi konkurować⁶⁵. Jedną z definicji samoregulacji opisuje sytuację grupy osób lub podmiotów, działających razem, wykonujących funkcję regulacyjną w odniesieniu do siebie i innych, którzy akceptują ich autorytet⁶⁶. Zdolność samoregulacji charakteryzuje się określonymi działaniami platform internetowych, które tworząc wewnętrzne regulacje, zastępują lub uzupełniają nimi normy powszechnie obowiązującego prawa⁶⁷. Zauważa się, że mogą istnieć różne źródła samoregulacji. Z jednej strony będą to normy prawne, a z drugiej – wola podmiotów poddających się takiej samoregulacji⁶⁸. Przykładem tego ostatniego może być organizacja samorządów zawodowych lub różne organizacje sportowe⁶⁹. Zgodnie ze stwierdzeniem „kod jest prawem”⁷⁰ można zauważyć, że to często on, a nie normy prawne, wyznacza standard zachowania podmiotów prawa cywilnego w ekosystemach platform internetowych. Ponadto różne czynności wykonywane

Journal” 2017/1, s. 150 oraz T. Rodríguez de las Heras Ballell, *El régimen jurídico de los Mercados Electrónicos Cerrados (emarketplaces)*, Madrid 2006, s. 31–58.

⁶³ Podobnie T. Rodríguez de las Heras Ballell, *The Legal Anatomy...*, s. 149.

⁶⁴ Zob. szerzej K. Klonick, *The New Governors: The People, Rules, and Processes Governing Online Speech*, „Harvard Law Review” 2018/131, s. 1598.

⁶⁵ Zob. szerzej L. Khan, *Amazon's Antitrust Paradox*, „Yale Law Review” 2017/126, s. 710.

⁶⁶ W ten sposób J. Black, *Constitutionalising Self-Regulation*, „Modern Law Review” 1996/59, s. 24, 27.

⁶⁷ Zob. szerzej M.A. Cusumano, A. Gawer, D. Yoffie, *Can Self-Regulation Save Digital Platforms?*, „Industrial and Corporate Change” 2021/30, s. 1263–1267.

⁶⁸ Zob. szerzej M. Finck, *Digital Regulation*, „Law, Society and Economy Working Paper” 2017/15, s. 9–10.

⁶⁹ Na przykład samorząd radcowski, adwokacki, lekarski itp. Ponadto także organizacje sportowe opracowują własne normy, które następnie egzekwują. Zob. szerzej L. Bernstein, *Opting out of the Legal System: Extralegal Contractual Relations in the Diamond Industry*, „Journal of Legal Studies” 1992/115, no. 21, s. 132–134.

⁷⁰ W ten sposób L. Lessig, *Code and Other Laws of Cyberspace*, New York 1999, s. 3 i n. Przedstawił on niegdyś projekt prawa opartego na działaniu oprogramowania komputerowego.

przez platformy internetowe mogą stanowić potwierdzenie, że przejmują one funkcję regulacyjną prawa cywilnego. Należą do nich zdalnie zawierane umowy z wykorzystaniem infrastruktury technicznej platform internetowych, regulacja dozwolonego zachowania użytkowników oraz implementacja systemów reputacyjnych informacji zwrotnej⁷¹. Za wykonywaniem przez platformy internetowe samoregulacyjnej funkcji przemawia także posiadanie wewnętrznych metod prowadzących do zawieszenia lub usuwania kont użytkowników, programy ochrony użytkowników gwarantujące naprawienie powstałych szkód, wewnętrzne mechanizmy umożliwiające egzekucję wykonania zobowiązania lub też wewnętrzne metody rozwiązywania sporów między użytkownikami.

Zdalne zawieranie umów zapewnia infrastruktura techniczna dostarczana przez platformę internetową i zbiór informacji o użytkownikach⁷². Podmiot prawa cywilnego może – zamiast udać się do sklepu stacjonarnego – nabyć wszelkie niezbędne dla niego produkty w internecie. Platformy internetowe kształtują przy pomocy wzorców umownych stosunki między sobą a użytkownikami. Przede wszystkim jednak, analogicznie jak Kodeks cywilny, regulują stosunki prawne powstałe między użytkownikami. Na przykład Allegro decyduje o sposobie przeprowadzania transakcji za jego pośrednictwem, jak również sporządza listę towarów zakazanych⁷³. Uber reguluje m.in. warunki anulacji transakcji zawartych między użytkownikami oraz ich wzajemne prawa i obowiązki⁷⁴. Podobnie Airbnb⁷⁵ ustala standardy dla oferowanych przez gospodarzy miejsc noclegowych⁷⁶. Z tej perspektywy platformy internetowe decydują (zamiast lub obok prawodawcy państwowego) o kształcie stosunku prawnego między użytkownikami. Sprawują one również kontrolę nad

⁷¹ W ten sposób Ch. Busch, *Self-Regulation...*, s. 3.

⁷² Zob. szerzej G.K. Hadfield, *Rules for a Flat World: Why humans invented law and how the reinvent it for a Complex Global Economy*, Oxford 2016, s. 249–254.

⁷³ Zob. <https://allegro.pl/regulamin#artykul-15-rozwiazanie-umowy-ze-spolka> (dostęp: 31.12.2023 r.).

⁷⁴ Zob. <https://www.uber.com/legal/pl/document/?name=general-terms-of-use&country=poland&lang=pl> (dostęp: 31.12.2023 r.).

⁷⁵ Zob. <https://www.airbnb.pl/help/article/2871/atrakcje-airbnb-zasady-dotyczace-anulowania-i-C2%A0rezygnacji> (dostęp: 31.12.2023 r.).

⁷⁶ Zob. <https://www.airbnb.pl/help/article/1451/standardy-i-C2%A0wymagania-dotyczace-atrakcji-airbnb> (dostęp: 31.12.2023 r.).